

نقش محبت والدین در تربیت فرزندان

فاطمه شوندی^۱

چکیده

انسانها از راه تربیت صحیح می‌توانند به کمال و سعادت دست یابند. والدین نقش اساسی در تربیت صحیح فرزندان دارند. محبت اساس موفقیت خانواده و از موثرترین روش‌های تربیتی والدین است. انسان از بدو تولد در حال تعلیم و تربیت است. و بهترین نوع تربیت نیز از راه محبت و مهرورزی به فرزندان میسر می‌شود. فرزندان بیش از هر کس تشنه محبت والدین خود می‌باشند. و بهترین دوران برای تربیت هر فرد دوران کودکی است. والدین با تسخیر قلب فرزندان با مهر و عطوفت خود می‌توانند تاثیر بسزایی در تربیت صحیح فرزندان خود داشته باشند. پژوهش حاضر با روش توصیفی به دنبال آن است که نقش و تاثیر محبت والدین در تربیت فرزندان را مورد بررسی قرار دهد و با ارائه راهکارهایی در تربیت صحیح فرزندان همراه با محبت، برای والدین راه‌گشا باشد. فرزندانی که از محبت بهره کافی نبرده باشند در آینده با کمترین محبت جذب دیگران می‌شوند و به انحراف کشیده می‌شوند. با توجه به تاثیر محبت در رفتار و زندگی آینده و داشتن نسلی موفق اهمت فرزندان با محبت ضروری است. فرزندانی که در کانون مهر و محبت والدین پرورش یافته‌اند دارای آراش روانی، امنیت خاطر و اعتماد به نفس هستند و بهتر می‌توانند با مشکلات و حوادث دوران بلوغ و تغییرات جسمی و روانی روبه‌رو گردند و با آرامش و اطمینان قدم به عرصه‌ی اجتماع گذارند. از این‌رو تربیت فرزندان همراه با محبت می‌تواند ثمر بخش باشد.

کلیدواژه‌ها: محبت، تربیت، والدین، فرزندان، خانواده.

^۱ طلبه سطح ۲، S3992563276@WHC.IR

۱. مقدمه

یکی از بسترهای مهم تربیتی خانواده و والدین هستند. در این فضا برای تربیت نقش محبت از اهمیت بیشتری برخوردار است. از همان لحظه‌ی نخست تولد، نوزاد نیازمند آغوش گرم مادر و شنیدن صدای قلب اوست. هنگامی که مادر به روی کودک خود لبخند می‌زند؛ او را به سینه می‌چسباند، چهره‌ی کودک سراسر نشاط و شادی می‌گردد و عشق و آرامش در اعماق قلبش پدید می‌آید. نوازش و محبت به فرزند همانند غذای روزانه، برای او ضروری است. وقتی کودک بزرگ‌تر می‌شود شیوه‌ی محبت و عشق‌ورزی به او کمی تفاوت می‌کند و محبت‌های کلامی بیشتر از نوازش‌های جسمی اثر می‌گذارد؛ توجه به فرزند، شنیدن سخنان او، محبت به او در قالب بازی، تهیه هدیه، شاد کردن او و... از مظاهر محبت به فرزند به شمار می‌آیند که هیچ جایگزینی ندارند. با بررسی آسیب‌ها و انحرافات دوران جوانی و توجه به آن، مهم‌ترین علت این آسیب‌ها مربوط به کمبود محبتی است که از طرف والدین نسبت به آنها دریغ شده است. اگر فرزند احساس کمبود محبت کند زمینه‌ی اضطراب، تشویق ذهنی و انحراف‌های فراوانی برای او فراهم می‌شود.

فرزندان به محبت و دوست داشتن نیاز دارند، اگر این نیاز برآورده نشود، در آینده به هر کسی پناه می‌برند تا شاید این کمبود را جبران کنند. هنگامی که کودک محبت کافی را درک نکند، عصبانی و سرخورده می‌شود و گرفتار عقده‌ی حقارت می‌گردد و به دنبال آن مشکلات فراوانی خواهد داشت.

دخترانی که با کمترین محبت جذب دیگران می‌شوند و به انحراف کشیده می‌شوند؛ پسرانی که به سرعت در جاده‌ی لغزش قدم بر می‌دارند؛ دچار کمبود محبت و عشق در کانون خانواده هستند.

کودک بیش از هر کسی تشنه‌ی محبت والدین خود می‌باشد. کودکی که در کانون مهر و محبت والدین پرورش یافته است دارای آرامش روانی، امنیت خاطر، اعتماد به نفس، اعتماد به والدین، الگوگیری در مهرورزی به دیگران و پیشگیری از انحرافات است. و بهتر می‌تواند با مشکلات و حوادث سهمگین دوران بلوغ و تغییرات جسمی و روانی روبه‌رو گردد و با آرامش و اطمینان قدم به عرصه‌ی اجتماع گذارد. ارتباط عاطفی با فرزند موجب می‌شود که فرزندان با والدین خویش صمیمی‌باشند، به آنان اعتماد کنند و آنان را پناهگاه خویش در بحران‌های زندگی بدانند.

اهمیت تربیت برای همه‌ی والدین امری بدیهی است بررسی‌ها نشان می‌دهد با توجه به اهمیت زیاد نقش والدین در تربیت فرزندان در این رابطه نیز آثار زیادی از جمله کتاب‌ها و مقالات بسیاری ه چاپ رسیده است و در اختیار والدین قرار گرفته است از جمله این آثار می‌توان به کتاب مهارت‌های زندگی با رویکرد دینی تألیف فریبا علاسوند که به صورت کلی نقش والدین در تربیت فرزندان و تعلیم سلسله مراتب رفتار و اخلاق را مورد بررسی قرار داده‌اند. همچنین کتاب حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام) نویسنده محمد جواد مروجی طبسی که در کتاب خود به جایگاه فرزند و مسئولیت والدین و ادب آموزی و تربیت فرزندان اشاره شده است و نیز کتاب آداب زندگی به تألیف سید محمدرضا طباطبایی نسب که به وظایف پدر و مادر نسبت به فرزندان و مقام محبت و مقام ادب در این کتاب پرداخته شده است.

با توجه به اهمیت تربیت فرزندان و داشتن نسلی سالم در مورد تربیت فرزندان مقالاتی نیز به چاپ رسیده تا در دسترس والدین قرار گیرد از جمله این مقالات می‌توان به مقاله‌ی بهتر زیستن و تربیت صحیح فرزندان نوشته پوریا بابازاده و امیرعلی موسی زاده اشاره کرد که صد نکته تربیتی و محبت مادر به فرزند و محبت پدر به فرزند را به صورت جداگانه مورد بررسی قرار داده است.

همچنین مقاله‌ی بررسی جایگاه محبت و آثار آن در خانواده نویسنده حسن ورمقانی که به صورت کلی جایگاه محبت در خانواده که شامل محبت به همسر، محبت به فرزندان و محبت فرزندان به پدر و مادر می‌شود را مورد بررسی قرار داده است. و نیز کتاب‌ها و مقالات فراوانی در مورد تربیت و آثار محبت در خانواده نگاشته شده است. اما آنچه اهمیت دارد تربیت صحیح همراه محبت والدین به فرزندان است که تاثیر زیادی در زندگی و آینده‌ی فرزندان و داشتن جامعه‌ای سالم و پویاست که در این پژوهش به آن پرداخته‌ایم و به صورت دسته‌بندی شده به آثار و نقش محبت والدین در تربیت فرزندان پرداخته‌ایم و والدین گرامی می‌توانند با مطالعه و استفاده از راهکارهای ارائه شده در آن فرزندانی سالم از لحاظ روحی و نسلی موفق داشته باشند.

۲. مفهوم شناسی

۲-۱. معنای لغوی و اصطلاحی محبت

- در لغت: مصدر میمی از (حب) است و آن، اراده یا خواستن چیزی است که آن را خیر و نیکو ببابند و یا چنین گمان کنند. (ابن منظور، ۱۴۱۴، ج ۱، ص ۲۸۹) محبت به هر چیزی همان میل و رغبت به آن چیز است و هر چیزی که در ادراک او لذت و راحت باشد، محبوب و مطلوب می‌باشد. (طریحی، ۱۳۷۵، ج ۲، ص ۳۲)

- اصطلاح: محبت محب را با محبوب متحد و یگانه می‌سازد؛ جذبه‌ای که محب را به سوی خویش می‌خواند. (کاشانی، ۱۳۷۲، ص ۴۰۶)

۲-۲. معنای لغوی و اصطلاحی تربیت

- در لغت: آموختن آگاهانیدن، کسی را چیزی آموختن، آموزانیدن. (عمید، ۱۳۶۳، ص ۳۱۵)

- اصطلاح: روش رفتاری و گفتاری دادن به غیر، طوری که این روش، ملکه ذهن او شود. کسی را تربیت کردن یعنی اینکه روش رفتاری و گفتاری به او یاد داده شود. (معین، ۱۳۸۱، ذیل واژه)

۳. جایگاه و تاثیر محبت در تربیت

روش محبت کارسازترین روش در اصلاح آدمی است و در تربیتی خردمندانه بیشترین نقش به محبت اختصاص می‌یابد. با توجه به سرشت آدمی و تاثیرپذیری انسان، نیکوترین راه و رسم در تربیت، تربیتی است که به روش محبت سامان می‌پذیرد؛ و اساسا ستون‌های دین الهی بر دوستی استوار است. خداوند در سرشت هر موجودی عشق ذاتی سیر به سوی کمال خود را ایجاد کرده است و روش محبت در تربیت بر چنین سستی استوار است. محبت چنان انسان را متحول می‌سازد که هیچ چیز دیگری با آن قابل قیاس نیست و هیچ چیز نمی‌تواند مانند آن انسان را از ملک به ملکوت بکشانند. (حجتی، ۱۳۷۷، ص ۱۰۱)

کودکان همواره به محبت والدین خود نیا دارند و این نیاز در هفت سال اول زندگی و به خصوص در چهار سال اول، به مراتب بیشتر از بقیه عمر آنهاست. نیاز به محبت آن قدر جدی است که می‌توان گفت نه تنها بزرگ‌ترین نیاز کودک محسوب می‌شود که حتی سایر نیازهای زیستی را تحت تاثیر خود قرار

می‌دهد. اگر کودک از نظر بُعد عاطفی به اندازه کافی تامین شده باشد، حس کنجکاوی و سایر فعالیت‌های ذهنی او نیز به خوبی به کار می‌افتند و زمینه رشد روانی کودک به طور کامل فراهم می‌شود، از این رو فرزندی که در خانواده‌های پر مهر و محبت رشد می‌کند، انرژی روانی و جسمی بیشتری خواهند داشت و آینده بهتری نیز در انتظار آنها خواهد بود. برعکس فرزندی که در محیط خانگی آنها از محبت و مهرورزی خبری نیست، دارای تزلزل شخصیت و شکست‌های پی‌درپی روحی می‌شوند که در تمام ابعاد جسمانی و روانی آنها تاثیرگذار است. این کودکان غالباً روزشان را با گریه‌های ناشی از پریشانی شروع می‌کنند و در تمام مدت حالات اضطراب، ترس، خشم، افسردگی و گوشه‌گیری در آنها قابل مشاهده است. این کودکان مضطرب و پریشان نه میلی به غذا دارند و نه علاقه‌ای به گفت‌وگو و فعالیت‌های اجتماعی، از این رو تمام تخیل و کنجکاوی آنها و کلیه روابط اجتماعی آنها تحت تاثیر عدم محبت و مهربانی خانواده تعطیل می‌شود و ناگفته پیداست چه سرنوشتی در انتظار چنین کودکانی خواهد بود. و بدیهی است که مهر و محبت در تربیت کودکان نقش اساسی دارد و گره بسیاری از مشکلات را می‌توان با کلید معجزه آسانی محبت باز کرد. (سیدعلوی، ۱۳۵۹، ص ۱۷)

فرزندان تحت تاثیر خانواده و والدین خود قرار دارند و از آنها تاثیر می‌پذیرند. بنابراین، خانواده می‌تواند هم سازنده باشد و هم تباه کننده و ویران کننده. محیط خانواده چون دانشگاهی است که در آن ترس زندگی، انسانیت و اخلاق و یا ضد این دو، داده می‌شود. پس عامل خانواده خانواده و والدین برای کودک تعیین کننده و سرنوشت‌ساز است. کودک در کنار مادر از او درس زندگی می‌گیرد و عشق و محبت را می‌آموزد. او از پدر درس اقتدار و انضباط و کیفیت موضع‌گیری در برابر مسائل حیات اجتماعی را می‌آموزد. نقش مادر در تربیت و رفتار کودک به مراتب بیشتر از پدر است؛ چرا که رابطه وراثتی پدر با فرزند پس از انتقال نطفه پایان می‌پذیرد، در حالی که رابطه وراثتی مادر با فرزند در مدت عمل و حتی پس از آن و در تمام مدتی که طفل از پستان مادر تغذیه می‌کند ادامه دارد.

از همان لحظه‌ی نخست تولد، نوزاد نیازمند آغوش گرم مادر و شنیدن صدای قلب اوست نوازش و محبت به فرزند همانند غذای روزانه برای او ضروری است. کودک تا رسیدن به سن مدرسه در خانه و کنار مادر است و از او درس می‌پذیرد و مادر محرم راز و پناهگاه کودک است. و مادر با محبت خود به فرزند می‌تواند آرامش را در خانه بگستراند. پدر در خانه نقش مدیریت را دارد و مظهر قانون، عدل و انضباط

۶. مادران به طور طبیعی به فرزندان کوچک‌تر بیشتر محبت می‌کنند، ولی این امر نباید موجب بی‌توجهی به فرزند بزرگتر شود و او گمان کند که پدر و مادر او را فراموش کرده‌اند و فرزند جدید را دشمن برای خود بدانند.

۷. نوع محبت در سنین مختلف متفاوت است.

۸. محبت والدین در سال‌های اول زندگی بیشتر از سنین دیگر سازنده است اگر چه در سال‌های بلوغ و جوانی نیز کم‌اهمیت نیست.

۹. محبت والدین نباید مانعی برای امر و نهی به فرزندان گردد.

۱۰. والدین شاغل به دلیل عدم حضور در خانه لازم است به گونه‌ای برنامه‌ریزی کنند که بتوانند فرزندان خود را از محبت سرشار خوی برخوردار سازند و از احساس کمبود محبت آنان جلوگیری نمایند. (یوسفیان، ۱۳۸۸، ص ۱۲۲-۱۲۳)

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با موضوع نقش محبت والدین در تربیت فرزندان به بررسی نقش تربیتی والدین و اهمیت این تربیت همراه با محبت پرداخته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که رابطه مستقیمی بین محبت والدین و تربیت فرزندان وجود دارد. استفاده از روش‌های محبت محور برای تربیت فرزندان بسیار ضروری است. امن‌ترین مکان برای دریافت محبت، خانه و بهترین افراد برای ابراز محبت به فرزندان، والدین هستند. فرزندان از همان آغاز تولد نیازهای عاطفی بسیاری دارند که باید به آنها پاسخ درست داده شود. نیاز به آغوش گرم مادر، نوازش، محبت و توجه از سوی والدین برای فرزندان همانند غذای روزانه ضروری است.

والدین با محبت به فرزندان می‌توانند امنیت عاطفی او را تامین نموده، عزت نفس را در وجود او تقویت نمایند. با محبت ارتباط عاطفی خوبی بین والدین و فرزندان برقرار شده و اعتماد آنها جلب می‌شود. در پرتو محبت می‌توان احساسات و عواطف فرزندان را به خوبی پرورش داد و از آنها یک انسان شایسته و متعادل ساخت. بی‌جهت نیست که خداوند متعال نیز برای تربیت انسان‌ها رسول مهربانی‌ها را برگزیده و این نشان می‌دهد که تربیتی صحیح است که همراه با محبت باشد. کودکی که از محبت اشباع شده باشد، روان شاد و آرامی دارد و احساس محرومیت نمی‌کند.

محبت در میان اعضای خان‌واده موجب به وجود آمدن کرامت و عزت نفس در بین آنها خواهد شد. وقتی والدین از همان دوران کودکی فرزند خود را بزرگ شمارند و به او احترام کنند، در وجود او نهالی به نام عزت نفس کاشته خواهد شد که باعث رشد فضائل اخلاقی در رفتار او می‌شود.

پوالدین وظیفه‌ای خطیر و سنگین در امر تربیت فرزندان خود به عهده دارند و کوچکترین غفلت آنها موجب سرگردانی فرزندان یا انحراف آنها خواهد شد که جبران ناپذیر است.

والدین باید در مورد تربیت فرزندان خود توافق نظر داشته باشند و از این جهت لازم است، اطلاعات و مهارت‌هایی را در جهت تربیت صحیح فرزندان بکار گیرند. توجه به نیازهای عاطفی فرزندان بسیار مهم و تاثیرگذار است.

نقش والدین در شکل‌گیری شخصیت فرزندان بخصوص در کودکی و نوجوانی و موفقیت آنان در مسیر زندگی بسیار مهم است. والدین با تامین فضای امن و پرمحبت و سازنده و ارائه الگوهای مثبت، بهترین تکیه‌گاه برای فرزندان بوده و سبب ایجاد و افزایش اعتماد به نفس در آنان می‌شوند. همراه با رشد فرزندان شیوه‌های محبت والدین نیز تغییر می‌کند. کودکان بیشتر احتیاج به بازی و شوخی، بوسیدن، در آغوش گرفتن و تشویق دارند. وقتی کودک بزرگ‌تر می‌شود شیوه‌های محبت به او کمی تفاوت می‌کنند و محبت‌های کلامی بیشتر از نوازش اثر می‌گذارد. باید توجه داشت که محبت قلبی به تنهایی کافی نیست و آن چه نقش اساسی در رشد اخلاقی و تعادل روانی فرزندان دارد، اظهار محبت است که آثار آن در رفتار والدین مشاهده شود. محبت به فرزند باید راستین باشد؛ زیرا فرزندان محبت‌های تصنعی و ساختگی را می‌شناسند.

شرکت در دوره‌های مختلف، مطالعه‌ی کتاب‌هایی که در جهت تربیت صحیح فرزندان والدین را یاری می‌کنند نیز می‌تواند بر داشته‌های والدین بیفزاید.

والدین باید اصول، شیوه‌ها و راهکارهای مناسبی را برای تربیت فرزندان بکار برند و در ابراز محبت بین فرزندان تبعیض قائل نشوند و اعتدال را رعایت کنند؛ زیرا هم افراط و هم تفریط در محبت آسیب‌های عاطفی به کودک وارد می‌کند. اگر والدین نتوانند نیازی عاطفی فرزندانشان را به خوبی برطرف سازند، زمینه‌ی بروز بسیاری از انحرافات و بزهکاری‌ها فراهم می‌شود. اگر کسی احساس کند که محبوب دیگران نیست، خود را در این دنیای پر از آشوب تنها و بی‌کس دیده، بدین جهت همیشه افسرده و پژمرده خواهد بود. والدین در امر خطیر تربیت همواره همراه با جهت کافی می‌توانند تاثیر خوبی بر فرزندان خود بگذارند و آنها را در جهت درست و راه راست تربیت نمایند.

منابع

❖ قرآن کریم

❖ نهج البلاغه

۱. ابراهیمیان، یوسف، (۱۳۷۷). خودشناسی در تربیت اسلامی، بی‌جا: شورای سیاستگذاری ائمه جمعه.
۲. ابن منظور، محمدبن مکرم، (۱۴۱۴)، لسان العرب، بیروت: دارالفکر.
۳. احمدی، احمد، (۱۳۸۷)، اصول و روش‌های تربیت در اسلام، اصفهان: دانشگاه اصفهان.
۴. بهرامی، معصومه، (۱۳۹۶)، فرزندپروری و ابراز سنجش آن، تهران: آزمون یار پویا.
۵. تمیمی آمدی، ابوالفتح، (بی‌تا)، غررالحکم و دررالکلم، تهران: دارالحدیث.
۶. حجتی، محمدباقر، (۱۳۷۷)، اسلام و تربیت، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۷. حرعاملی، محمدحسن، (۱۴۱۴)، وسائل الشیعه، بیروت: آل البيت.
۸. حسینی، علی اکبر، (۱۳۷۹)، تربیت در خانواده، قم: پیام مهدی (عج).
۹. زارع، محبوبه، (۱۳۹۸)، مرا تربیت کن، تهران: شیوه‌های تربیتی در پرتو نهج البلاغه.
۱۰. سلطانی رنانی، مهدی، (۱۳۸۷)، شیوه‌های تربیتی در پرتو نهج البلاغه، قم: بی‌نا.
۱۱. سیدعلوی، ابراهیم، (۱۳۵۹)، اینگونه تربیت کنیم، تهران: راه امام.
۱۲. شیروانی، مرضیه، (۱۳۹۱)، صد و یک کلید در تربیت، قم: چاف.
۱۳. طباطبایی، محمدرضا، (۱۳۹۱)، آداب زندگی، تهران: موسسه فرهنگی نورالائمه (علیه السلام).
۱۴. طریحی، فخرالدین، (۱۳۷۵)، مجمع البحرین، تهران: مرتضوی.
۱۵. عمید، حسن، (۱۳۶۳)، فرهنگ لغت فارسی، تهران: امیرکبیر.
۱۶. غرار، مهتاب، (۱۴۰۲)، چطور انسان شایسته تربیت کنیم، تهران: کتاب کوله پشتی.
۱۷. فرهادیان، رضا و دیگران، (۱۳۷۴)، آنچه درباره‌ی کودکان و نوجوانان باید بدانیم، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه.

۱۸. قاسمی، محمدعلی، (۱۳۹۳)، دوران طلایی تربیت، قم: نورالزهر.

۱۹. کاشانی، عزالدین، (۱۳۷۲)، مصباح الهدایه و مفتاح الکفایه، تصحیح جلال‌الدین همایی، تهران: هما.

۲۰. کلینی، محمد یعقوب، (۱۳۷۹)، اصول کافی، ترجمه محمدباقر کمره‌ای، تهران: بی‌نا.

۲۱. مجدیان، محمد، (۱۳۹۸)، صد نکته تربیتی درباره کودک، تهران: آزمون یار پویا.
۲۲. مجلسی، محمدباقر، (۱۴۱۴)، بحارالانوار، اصفهان: بی‌نا.
۲۳. مطهری، محمدرضا، (۱۳۸۰)، محبت نیاز اساسی کودکان، تهران: پیام زن.
۲۴. مظاهری، حسین، (۱۳۹۵)، تربیت فرزند از نظر اسلام، قم: روحانی
۲۵. معین، محمد، (۱۳۸۱)، فرهنگ معین، تهران: بی‌نا.
۲۶. نباتی، احمد، (۱۳۹۰)، آیین شکوفایی، قم: مادوتا.
۲۷. هندی، متقی، (بی‌تا)، کنز العمال، تهران: بی‌نا.
۲۸. یوسفیان، نعمت‌الله، (۱۳۸۸)، تربیت دینی فرزندان، قم: زمزم هدایت.